

AZƏRBAYCAN

5'2015

1923-cü ildən çıxır

AZƏRBAYCAN YAZIÇILAR BİRLİYİNİN AYLIQ ƏDƏBİ-BƏDİİ ORQANI

Baş redaktor: İntiqam QASIMZADƏ

Baş redaktor müavinləri: Südabə AĞABALAYEVA
Əsəd CAHANGİR

Məsul katib: Tofiq MAHMUDOV

REDAKSIYA HEYƏTİ: Ağasəfa, Vilayət Quliyev, Firuzə Məmmədli, Məmməd Oruc, Vəqif Bəhmənli, Vahid Əziz, Seyran Səxavət, Saday Budaqlı, Əli Əmirli, Yaşar, Asim Yadigar, Elçin, Əjdər Ol, Musa Yaqub, Afaq Məsud, Rüstəm Kamal, Ənvər Əhməd, Kamil Əfsəroğlu, Vəqif Yusifli, Fəxri Uğurlu, Paşa Əlioğlu, Əli İldırımoglu

Redaksiyanın ünvanı:

Bakı - Az1000
Xaqani küçəsi, 25

Telefonlar:

Redaksiya –
498-78-10
493-28-32
493-28-34
Mühasibat –
493-29-41

Çapa imzalanıb:

30.04.2015

Sifariş 1287

Tiraj 600

Kağız formatı

70x108 1/16 - 6,5

kağız vərəqi

12 çap vərəqi

16,8 şərti çap vərəqi

E-mail:

intigam.gasimzade@gmail.com

Qiyməti

1 manat 50 qəpik

Bakı şəhəri,
“Azərbaycan”

nəşriyyatının mətbəəsində
ofset üsulu ilə çap olunur

Çap olunmuş yazılar qəbul edilmir.

Əlyazmalara rəy verilmir.

M.F. Axtənov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

◆ Maksud İbrahimbəyovun 80 yaşı

Yaşamaq istedadı

Maksud İbrahimbəyov - bu adla soyadın özündə bir həmahənglik var; ad soyadı, soyad adı tamamlayır. Bəlkə onu tanıdığımızdan bizə belə gəlir?! Ola bilər, yəqin ki, elədir. Hər halda, Maksud İbrahimbəyov dedikdə gözəl bir yazıçının, konkret bir insanın - möhkəm iradəli, sərt təbiətli, bir qədər qaba və eyni zamanda, həssas, zərif, incə duyğulu bir insanın bitkin obrazı gözlərimiz önündə canlanır. Məhz belələri haqqında deyirlər ki, o, bənzərsiz insandır.

Maksud İbrahimbəyov - bu adda güclü bir enerji də var; heç şübhəsiz, sahibindən gəlir. Özü də bu enerjini o, doğmalarından, dostlarından əsirgəmir, təbiəti belədir - onlarla bölüşür. Hətta oxucularına da - ilk növbədə, elə onlara - bol - bol pay düşür bu enerjiden. Çünki bütün insani keyfiyyətlərini əsərlərinə ötürən yazıçılardandır; görünür, elə buna görə də əsərləri bu qədər işıqlıdır. Oxucunu didən, parçalayan, onu əzən heç nə yoxdur Maksudun əsərlərində.

Amma bütün bunlar o demək deyil ki, Maksud ipək kimi bir insandır. Əsla! Allah saxlasın onun dalamağından, qabalığından, məhvedici məsxərəsindən, hətta bəzən fiziki güc tətbiq etməyindən. Lakin xasiyyətinin bu cod tərəfləri elə-belədən, heç nədən üzə çıxmır. Onu buna vadar edəndə bürüzə verir özünü. Və dərhal da, həmin andaca cavablarını alırlar. Bu, boksdan qalma verdişdir - buraxılan zərbəyə dərhal zərbə ilə cavab vermək; gəncliyində Maksud boksa gedirmiş, hətta gənclər arasında Bakı çempionu da olub.

Yadımdadır, 70-ci illərdə - Maksudun o zaman 40 yaşı olar-olmazdı, hələ gənc yazıçı sayılırdı - respublikanın tanınmış yazıçılarından biri mötəbər bir məclisdə rəsmi kürsüdən ona qarşı çox ağır ittihamlar irəli sürmüşdü, milləti, respublikamızı biabır etməkdə, alçaltmaqda, siyasi səbatsızlıqda günahlandırmışdı.

Maksud həmin adama yazılı şəkildə elə bir od qoydu ki, təkəcə bizim respublikada yox, bütün SSRİ məkanında onu məsxərəyə qoyub elə ifşa etdi ki, ömrünün axırına kimi o, nəinki Maksud tərəfə baxmadı, ümumiyyətlə, həmin verdişini tərgitdi.

Maksud İbrahimbəyov həyatı düzgün qavrayan müdrik insandır; hələ gənclik illərində dostları, tay - tuşları çətinə düşəndə məsləhətə onun yanına gedərdilər və rahatlıq da tapardılar. O, sanki psixo-terapevtdir, yarıciddi, yarızarafat bir-iki kəlmə ilə, özünəməxsus yumoru ilə məsləhətə gələnə elə sakitləşdirir, onu elə istiqamətləndirir ki, həmin adam nəticəni özü çıxarır.

Maksud ölkədə tanınır, cəmiyyətdə kifayət qədər nüfuzu olan adamdır, amma şöhrət düşgünü deyil, heç vaxt da şöhrət üçün dəridən-qabıqdan çıxmayıb -

şöhrət özü gəlib onu tapıb. Maksud həyat prinsiplərinə, daxili qənaətlərinə uyğun öz *həyatını* yaşayır, yazıb - yaradır və gözəl bilir ki, vurnuxmaq, ora-bura əl atmaq mənasız işdir, bu yolla qazanılan şöhrət (lap dünya miqyaslı olsun), sabun köpüyü kimi bir şeydir, ömrü uzun olmur, üfürüldüyü kimi də bir gün partlayır.

Bütün bu keyfiyyətlər onda hardandır?! Yəqin ki, doğulduğu, böyüyüb boya-başa çatdığı ailədən - ata-anasından. Maksudgilin ailəsini yaxından tanıyanların şəhadətinə görə: "Anasından ona ağıl, enerji, qətiyyət və mətinlik; ensiklopedik biliyi ilə hamını heyretləndirən atasından özünə arxayınlıq, inam və müdriklik keçib. Necə deyirlər, ancaq yaxşı ağacın yaxşı meyvəsi olur; o meyvələrdən biri də Maksud İbrahimbəyovdur. Belə ağacların meyvələri Azərbaycanın milli sərvətidir".

O, 1935-ci il may ayının 11-də Bakıda ziyalı ailəsində anadan olub. Elə bu şəhərdə də orta məktəbi bitirib, sonra Azərbaycan Dövlət Politeknik İnstitutunda təhsil alıb (1955-1960-cı illər). Müxtəlif illərdə tale onu SSRİ deyilən o böyük məkanın müxtəlif bölgələrinə, şəhərlərinə aparıb çıxarsa da: məsələn, iki il o (1958-1959-cu illərdə), Xam torpaqlarda - Qazaxıstan çöllərində inşaat praktikası keçsə də, iki dəfə, 1962-1964-cü və 1971-1973-cü illərdə - üst-üstə dörd il - Moskvada əvvəlcə Ali ssenari kurslarının, sonra isə, Ali rejissorluq kurslarının müdavimi olsa da, əsl həyat məktəbini böyüyüb boya-başa çatdığı həyətdə, məhəllədə - köhnə Bakı həyəti, köhnə Bakı məhəlləsində - Bakıda keçib, bir insan, bir kişi kimi orda formalaşmış, orda bərkilib, heç bir kitabda, dərslikdə yazılmamış insanlıq qanunlarını, əxlaq normalarını orda öyrənib. Və təbii ki, sonralar yazıçı kimi fəaliyyət göstərməyə başlayanda, ilk qələmə aldıkları uşaqlıq və gənclik illərinin xatirələri, yaşadığı mühit, gördüyü və tanıdığı insanlar oldu. Elə sonralar da o, əsasən, həyatda gördüyü, tanıdığı insanlardan yazdı; bu gün də özünə, öz sənət prinsiplərinə sadıqdır. Qısası, ədəbiyyatşünaslıq dili ilə desək, realist yazıçıdır. Amma hər gördüyünün surətini çıxarmır, hər hadisəni də olduğu kimi qələmə almır (indi heç fotoqraflar da belə etmirlər), o, həyatın düşündürən, oxucuya nəse verə biləcək məqamlarını seçir, qəhrəmanlarının daxili aləmlərinə nüfuz edib, bir yazıçı kimi yalnız onun - Maksud İbrahimbəyovun gördüyü çox incə nüaslara qabardır, insanlar arasındakı münasibətlərin ən gizli qatlarına işıq salır, onların özlərinə belə etiraf etmədikləri sirləri əyan edir. Bu məziyyətlər yubiley münasibəti ilə deyilmiş dost tərifləri - tost deyil (əlbəttə, o, buna da layiqdir), sadəcə olaraq, bunlar Maksud İbrahimbəyovun bir nasir kimi sənətkarlığının əsas cəhətləridir ki, əsərlərində bu və ya başqa dərəcədə - birində az, birində çox, "Ondan yaxşı qardaş yox idi" povestində isə, başdan-baş, bütün çaları ilə - aşkar görünür.

"Ondan yaxşı qardaş yox idi" XX əsr Azərbaycan nəsrində xüsusi yeri və çəkisi olan bir əsərdir. Bu povest dünyanın bir çox dillərinə tərcümə olunub və bir sıra xarici ölkələrdə, bəzən hətta böyük tirajlarla nəşr edilib (səhv etməməsə, Moskvada "Roman - qazeta" deyilən çox populyar nəşrdə milyon yarım tirajla çıxmışdı). Rusiyada, Latviyada, Litvada, Ukraynada, Özbəkistanda, Gürcüstanda bu əsərə və onun müəllifinə böyük marağın şəxsən özüm şahidi olmuşam. Zənnimcə, bu marağa səbəb, ilk növbədə, əsərin milli koloriti, yazıçının bizim ədəbiyyatımızda oxşarı olmayan, milli-psixoloji çaları ilə tamamilə yeni, diqqəti cəlb edən çox dolğun obrazlar yaratması və bu obrazlar arasındakı gərgin münasibətləri yüksək sənətkarlıqla verə bilməsidir.

Məlumdur ki, Maksud İbrahimbəyov əsərlərini rus dilində yazır. Amma bu, onun Azərbaycan mühitini, dediyim kimi, bütün koloriti ilə, obrazları milli xüsusiyyətləri ilə qələmə almasına mane olmur. Onun qəhrəmanları təpədən-dırnağa azərbaycanlılardır. Əksəriyyəti ləyaqətli, böyük ürəkli, qürurlu insanlardır. Elə ilk növbədə buna görədir ki, onlar oxucu diqqətini cəlb edir, ürək-

lərə yol tapır, xalq arasında populyardırlar. Bu gün Azərbaycanda çox yerdə, hətta avtobusda, metroda, dükanda-bacada insanlar, xüsusən gənclər, eşidirsən ki, söhbət əsnasında Maksud İbrahimbəyovun əsərlərindən - ən çox "Uşaqlığın son gecəsi"ndən, "Bizim Cəbiş müəllim"dən - bir çox deyimləri zərb - məsəl, atalar sözü kimi işlədirlər. Küçə ilə getdiyin yerdə birdən eşidirsən ki, biri o birinə deyir: "Alə, məsələ sosiskada döyül ey, prosto vnimatelni olmaq lazımdır" ("Uşaqlığın son gecəsi"ndəndir bu). Belə misallar çoxdur və bu da hər yazıçıya nəsib olmur ki, dialoqları xalqın dilinin əzbəri olsun.

Maksud İbrahimbəyovun təsvir etdiyi həyat da, qəhrəmanları da bəzəksiz-düzəksizdirlər, yəni, reallıqda necədirsə - elədir; hətta rəğbət bəslədiyi, sevdiyi qəhrəmanlarını belə, oxucuya qüsurları, zəif cəhətləri, qəribəlikləri ilə təqdim edir, özünəməxsus yoluxucu bir yumorla onlara gülür. Yəni ki, əzizim, bu, canlı insandır, müqəvva deyil; bəli, həyat da elədir, təkcə ağ-qaradan ibarət deyil, rəngarəngdir, çalarları lap çoxdur.

Dəfələrlə şahidi olmuşam; onun oxucusu tez-tez öz-özünə gülümsəyir, birdən də qəşş eləyib özündən gedir; yumoru o qədər gözlənilməz və mənalıdır ki, necə biganə qalasan axı?.. Amma Maksudun sarkazmindən də keçmə - zəhərdir dili, opponentinə od qoyur. Bu zəhərdən o, bir ara publisist əsərlərində tez-tez, özü də gen-bol istifadə edirdi. "Publisistikaya mən iki konkret halda müraciət edərim - deyirdi - birincisi - mənim ölkəmin ləyaqətinə toxunulanda, ikinci - şəxsən mənə təhqir edirlərsə...".

Elə həmin vaxtlar yazdığı "Qədim sfinks gülümsəyir" pyesində də məhvedici sarkazmın "parlaq" nümunələri çoxdur. Xüsusən, şəxsi mənafeyi, karyerası naminə Vətəni, torpağını satmağa hazır olan mənəviyyatsız, düşük jurnalist obrazı ilə bağlı səhnələrdə. Ümumiyyətlə, bu əsər XX əsrin əvvəlində Bakıdakı məlum neft BUM-undan bəhs edir və tənqidçi Vaqif Yusiflinin çox dəqiq yazdığı kimi: "Neft və milyonlar səltənətinin - Bakının və Azərbaycanın gələcək faciəsinin proloqudur".

"Qədim sfinks gülümsəyir" ("Нефтяной БУМ улыбается всем") pyesini xatırlatdım, "Mezazoy əhvalatı"nın üstündən keçə bilmərəm. Düzdür, Maksud İbrahimbəyov çox pyes yazıb, çoxlu sayda da bədii filmlərin ssenari müəllifidir (özü də rejissor kimi bir neçə film çəkib), amma səhnə və kino dramaturgiyası sahəsində onun ən böyük uğuru, mənim zənnimcə, "Mezazoy əhvalatı" pyesidir. Bu pyes vaxtı ilə SSRİ Mədəniyyət Nazirliyinin keçirdiyi müsabiqədə birinci yeri tutmuşdu və o nəhəng ölkənin - indi sayı dəqiq yadımda deyil - bir çox teatrlarının səhnəsində, ən başlıcası, Moskvada dünya şöhrətli Malı Teatrın səhnəsində müvəffəqiyyətlə oynanılmışdı. Yeri gəlmişkən deyim ki, Maksud bu məşhur teatrın səhnəsində pyesi qoyulmuş, hələlik ki, yeganə Azərbaycan yazıçısıdır.

Mən bu sətirləri yazanda Maksud İbrahimbəyov 80 yaşın astanasındadır. May ayının 11 - i onun doğum günüdür; deməli, yubiley ərəfəsindədir. Onu yaxşı tanıdığımdan, bilərəm ki, belə tədbirləri, bu tədbirlərdə söylənilən tərifli nitqləri, atəşin sağlıqları sevmir; deyir ki, bu cür sözlərdən ətim çimçəşir.

Bəs, nəyi sevir Maksud İbrahimbəyov? Azərbaycanı, millətini, Bakını! Daha nəyi? Ocağını, oğlunu, arvadını, bir də itini - bəli, bəli, itini. Dostlarla bir süfrə arxasında saatlarla istirahət etməyi də çox sevir. Və bu dünyada hər şeydən çox, yazı masasının arxasında oturub yazmaqdan həzz alır, yazmaq eşqiylə yaşayır. Elə olmasaydı, bu yaşda - 80 yaş lap çox olmasa da, az da deyil - beş-altı ilin ərzində iki pyes: "Qədim sfinks gülümsəyir", "Ülyahezrətin roll-roysu" və bir də iki gözəl roman ("Qara paltarlı qadın", "Cəhənnəmdə sərin meh əsdi") yazmazdı ki...

Allah qüvvət versin. Yazmaq həvəsi qoy heç vaxt tərk etməsin Maksud İbrahimbəyovu!